

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2031>

Volume 6 Issue 8, p. 969-982, October 2013

TÜRKÇEDE BATI KAYNAKLI KELİMELER VE UNSURLAR SORUNU*

WESTERN ORIGIN WORDS AND ELEMENTS PROBLEM IN TURKISH

Yrd. Doç. Dr. Ayşe Nur SIR

Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Abstract

Relationships between languages is inevitable. All languages are in mutual effect with the languages which they have a relationship. They borrow language elements from each other and give each other. It is known that this natural deal exists since the beginning of history. This is the same for the Turkish language as well. Turkish borrowed both words and language elements from the foreign languages. These borrowings rely on knowledge, learning, political and economical advantage, the governer and the public deal, affectation and fashion. Borrowings do not harm the natural structure of the language in fact it is done in normal and well circumstances. But Turkish, in the changing and developing period which comes till today, invaded by the foreign language elements and faced with various language problems from time to time because of the unhealthy borrowings. By the effect of the mass media, these problems have expanded and increased each day and draged our language to an impurity. Turkish lives the language pollution today as well which was lived before from time to time.

In this paper, it is held the effect of the Western origin foreign elements which is one of the basic reason of the language pollution in Turkish. The

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

pollution and the foreign elements in today's Turkish is tried to be appreciated by considering the period after 1950's rather than the situation before Language Reform and the pollution of that time. The foreign elements in the language are not considered just in words; grammatical elements, the translation of the foreign language forms, the writing features of the borrowed words are also considered.

Key Words: Turkish, language pollution, Western origin words, knowledge borrowings, affectation borrowings

Öz

Diller arasındaki ilişkiler kaçınılmazdır. Bütün diller, ilişkide buldukları diğer dillerle etkileşim içindedirler. Birbirlerinden dil unsurları alırlar ve birbirlerine verirler. Tarihin en eski dönemlerinden beri bu doğal alışverişlerin olduğu bilinmektedir. Türkçe için de durum böyledir. Bu bağlamda Türk dilinin Anadolu coğrafyasındaki geçmiş devirleri gözden geçirildiğinde dilin ekonomik, siyasi, sosyal, bilim ve teknolojik ilişkiler ya da kültürel etkileşimlerde bulunduğu dillerden başta kelime olmak üzere diğer yabancı dil unsurlarını aldığı görülür. Bunlar; bilgiye, öğrenmeye, siyasi ve iktisadi üstünlüğe, yönetici-yönetilen ilişkisine, özentili ve moda dayalı alıntılardır. Alıntılar, normal ve sağlıklı şartlarda yapıldığı sürece dil doğasındaki yaratıcı, geliştirici, güzelleştirici özü ve özellikleri kaybetmez. Ancak sağlıklı akışı engelleyen ve yapısını, işleyişini bozan etkenlerin artışı ile dil yozlaşmaya doğru gidebilir. Türkçe de zaman zaman yabancı dil unsurlarının istilasına uğrayarak yozlaşma tehlikesi ile karşı karşıya gelmiştir. Başlangıçta Arapça, Farsça kelime ve dil unsurlarının Türkçeye verdiği tahribat, Tanzimat'la birlikte yön değiştirmiş; başta Fransızca olmak üzere diğer Batı kaynaklı dillerin verdiği tahribata dönüşmüştür. Dil Devrimi ile birlikte yapılan sadeleşme çalışmaları, verilen zararı en aza indirmeyi hedeflemiştir. Bu yolda mesafeler kat edilmiştir. Ne var ki XX. yüzyılın ikinci yarısında Amerika ile olan siyasi ilişkilerin artışı ile Türkçe bu sefer İngilizcenin etkisinde kalmıştır. Son yıllarda bilim ve teknolojik gelişmelerin sonucunda bu etki gittikçe büyümüştür. İngilizce kelime ve unsurlarının dilimizde hızlı artışı, çeşitli dil sorunlarını beraberinde getirmiştir. Bugün Türkçe bu sorunun doğurduğu dil kirliliğini yaşamaktadır.

Bu çalışmada; Türkçedeki dil kirliliğinin temel sebeplerinden biri olan Türkçe üzerinde Batı kaynaklı yabancı unsurların etkisi ele alınmıştır. Dil devriminden önceki durum ve o dönemdeki kirlilikten ziyade 1950'lerden sonraki dönem dikkate alınarak günümüz Türkçesindeki kirlilik ve yabancı unsurlar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dildeki yabancı unsurlar, sadece sözcük düzeyinde düşünülmemiş; gramer unsurları, yabancı dil kalıplarının tercümesi, yabancı sözcüklerin yazım özellikleri şeklinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler Türkçe, dil kirliliği, Batı kökenli kelimeler, bilgi alıntıları, özentili alıntıları

GİRİŞ

Dil, toplumsal gücün ve yeterliliğin en önemli öğelerinden biridir. En basit tanımıyla toplumun bireyleri arasında anlaşmayı sağlayan düzenli bir araçtır (Korkmaz, 2004: 346). Bireyler; duygu, düşünce, istek ve ihtiyaçlarını hiçbir araca ve aracıya başvurmaksızın dil ile ifade ederler. İfade biçimi, ya yazı dili ya konuşma diliyle yapılır. Her iki yolda da bireyler arasında anlaşmayı sağlayan birtakım ortak değerler ve kurallar vardır. Bunlara uyulduğu sürece dil, normal ve sağlıklı şartlar altında onu kullanan ve işleyenler eliyle zenginleşir ve kendi doğal akışı içinde gelişerek yol alır. Aksi takdirde dil bir başıbozukluk eğilimi gösterir ve dolayısıyla dilde yozlaşma başlar.

Dilde yozlaşma, dilin yapı ve işleyişinde var olan yaratıcı ve kendi kendini geliştirici, güzelleştirici ve zenginleştirici özelliklerini yitirerek önünün tıkanması anlamına gelir. Bu, dilin kimlik ve kişilik özelliklerini yitirmesi demektir (Korkmaz, 2004: 346). Çeşitli etkenlere bağlı olarak dilin gelişmesinde sağlıklı akışı engelleyen ve onu yozlaşmaya doğru iten birtakım sorunlar vardır (Korkmaz, 1996: 130). Söyleyiş, yazım, söz dağarcığında daralma, anlatım kısırlığı, yabancı kelime, terim, ifade ve diğer unsurların artışı, ana dili bilincinin körleşmesi gibi.

Her dil gibi Türk dili de sosyal ve siyasî tarihin çeşitli dönemlerinde değişik etkenler altında şekillenirken bu sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunlardan biri, Türkçenin yabancı dillerin etkisinde kalması ve başta kelime olmak üzere diğer dil unsurların akınına uğramasıdır.

Türkçenin Doğu ya da Batı kökenli yabancı dil unsurlarının etkisinde kalmasının çeşitli sebepleri vardır. Bu sebeplerden biri, Türk milletinin tarih boyunca değişik medeniyetler, kültürler ve dinlerle ilişki içinde olmasıdır. Zira bir toplum bir medeniyet alanından başka bir medeniyet alanına yöneldiğinde, o medeniyetin kültürüyle tanıştığında ya da din değiştirdiğinde, buna bağlı olarak o toplumun yaşayış tarzında, sosyal değer ölçülerinde, istek ve ihtiyaçlarında değişiklikler görülür. Bunlar, dilin dış yapısında bazı değişimlere ve yenilenmelere yol açar. Türk dili tarihinde bunun belirgin örnekleri görülür. Söz gelişi, yerleşik şehir hayatına geçen Uygur Türklerinin çeşitli kavimlerle ilişkilerinin sonunda Budizm, Manihaizm, Brahmanizm dinlerinin dünya görüşünü yansıtan kelimelere ağırlık veriş, İslam dininin kabulüyle Arapça ve Farsça kaynaklı kelimeleri, terimleri ve ifadeleri kullanması, 1839'da Tanzimat hareketiyle Türkçedeki Batı kaynaklı kelimelerin artışı, Amerika ile gittikçe artan siyasî, ekonomik ve kültürel ilişkiler sonucunda 1950'lerden sonra İngilizceye karşı ilgi, merak ve hayranlık duyması, İngilizceden Türkçeye çeşitli dil unsurlarının akın etmesi, 2000'li yıllarda dil unsurlarının artışı ile Türkçenin âdetâ İngilizce tarafından istila edilmesi ve bunun neticesinde Batı kaynaklı alıntılara karşı koyamayan Türkçenin dil kirliliği sorunu ile karşı karşıya kalmasıdır.

Dil kirliliği, ulusal bir davadır; ses kirliliği, gürültü kirliliği, çevre kirliliği, hava kirliliği kadar ele alınması gerekli önemli sorunlardan biridir. Yabancı dil unsurlarının sözlü, yazılı ve görsel haberleşme biçimlerimizi çok daha kısa süre içinde ve çok daha olumsuz bir biçimde etkiliyor olması, dil kirliliğinin günden güne artmasına neden olmaktadır.

Türkçedeki dil kirliliğinin ihtiyaç, özenti, yenilik arzusu, gösteriş merakı, ana dile ilgisizlik, bilgisizlik ve üşengeçlik, yabancı dilde öğretimin yaygınlaşması hatta okul öncesi eğitime kadar indirilmesi, yabancı dil eğitimi almış, hayatlarının büyük bir kısmını yurt dışında geçirmiş, meslekleri gereği eğitim aldığı yabancı dille içli dışlı olmuş kişilerin yazı ve konuşma dilinde bunu Türkçeye yansıtması gibi çeşitli sebepler vardır. Bunları; ihtiyaç dışı olan ve ihtiyaçtan kaynaklanan sebepler olmak üzere sınıflandırabiliriz. İhtiyaç dışındaki sebepler özenti yoluyla yapılan alıntılara, ihtiyaçtan kaynaklanan sebepler ise bilgi alıntılarına kaynaklık eder.

TÜRKÇEDEKİ BATI KAYNAKLI DİL UNSURLARI

Türk toplumunun Batıya yaklaşması, Tanzimat'tan sonra Batı ile olan sosyal, siyasal ve kültürel ilişkilerini artırması, Batı kaynaklı dil unsurlarının Türkçeye girmesini kolaylaştırmıştır. Dış alıntı diye tanımladığımız bu alıntılar, sadece yabancı kelimelerle sınırlı kalmamıştır. Kelimeler, yabancı unsurların büyük bir bölümünü teşkil etmekle beraber bunlara dil bilgisi unsurları, kalıp ifadeler ya da yazımla ilgili özellikler gibi diğer dil unsurlarını da katmıştır.

Bunları, alt başlıklar altında inceleyelim:

1. Yabancı Kelime Alıntıları

Her dilde olduğu gibi Türkçede de başka dillerden ödünç alınmış kelimeler vardır. Bunlar; transkripsiyon yöntemi, sözcüğün hiçbir değişime uğramadan aynen geçirilmesi ya da transliterasyon yoluyla dilimize girmiştir. Söz gelişi, *hauptmann* (Alm.) "ataman", *avantage* (Fr.) "avantaj", *connecteur* (Fr.) "konektör", *konfetti* (İng.) "konfeti", *scor* (İng.) "skor", *slide* (İng.) "slayt" transkripsiyonla; *off-shore*, *caps lock*, *windows logo*, *mega-show*, *trade center* hiçbir değişime uğramadan; *bowling*, *WC* transliterasyonla yazılı ve sözlü dile giren kelimelerdir (Magrelo, 2011: 9).

Türkçedeki alıntı kelimeler; belirli bir bilim, teknik, sanat, meslek veya konuya ait birer terim olabileceği gibi günlük hayatın herhangi bir alanından gelmiş de olabilir. Bunları, kullanım alanlarına göre sınıflandırabiliriz: Günlük hayatla ilgili kullanımlar, kitle iletişim araçları ile ilgili kullanımlar, iş dünyası ile ilgili kullanımlar, çeşitli alanlarla ilgili kullanımlar.

Günlük yaşayışla ilgili olan kullanımlar

Yemek, içmek, eğlenmek gibi insanın günlük yaşayışındaki temel ihtiyaçlardan kullandığımız eşyalara kadar uzanan Batı kaynaklı kelimelerdir. Bunlardan bazıları: *air-conditioner* "havalandırma", *chatroom* "sohbet odası", *dub-leks* "iki katlı", *fast-food*

“ayaküstü yemek”, *poşet* “torba”, *self-servis* “seç al”, stil “tarz”, *şampuan* “bol köpüklü sabun” vb.

Kitle iletişim araçları ile ilgili olan kullanımlar

Gazete, dergi, kitap, radyo ve televizyon gibi insanlara rahatlıkla ulaşan yayınlara ait kullanılan Batı kaynaklı kelimelerdir. Bunlardan bazıları: *aktüel* “güncel”, *amblem* “belirtke”, *bestseller* “çok satan”, *konsept* “kavram”, *seksiyon* “bölüm”, *sponsor* “destekleyici”, *tiraj* “baskı sayısı”, *trend* “eğilim” vb.

İş dünyası ile ilgili kullanımlar

Bilim ve teknolojinin getirdiği yeniliklerle, ekonomik ilişkilerin dayandığı alanlarla ilgili olarak kullanılan Batı kaynaklı kelime ve terimlerdir. Bunlardan birkaçı: *angajman* “bağlantı”, *back-ground* “arka plan”, *damping* “indirim”, *deklarasyon* “bildirge”, *enflasyon* “para şişkinliği”, *entegre olmak* “bütünleşmek”, *full-time* “tam gün”, *know-how* “yöntem bilgisi”, *metodoloji* “yöntem bilimi”, *opsiyon* “seçme yetkisi, ödeme süresi”, *part-time* “yarım gün”, *periyodik* “sürekli dönem” *personel* “çalışan”, *rant* “getirim”, *rantiye* “getirimci”, *revizyon* “düzeltme, yenileme”, *spekülasyon* “vurgunculuk” vb.

Çeşitli alanlarla ilgili kullanımlar

Yaş, cinsiyet, mekân ve insan unsurunda farklı konular ve için kullanılan Batı kaynaklı kelime ve terimlerdir. Bunlardan bazıları: *ambulans* “cankurtaran”, *by-pass* “damar aktarımı”, *check-up* “tam bakım”, *first lady* “başbayan”, *kampüs* “yerleşke”, *mega* “büyük”, *skor* “durum, sonuç”, *skorboard* “sayı levhası”, *metafor* “mecaz”, *versiyon* “nüsha”, *viyadük* “köprü, yol”, *vizyon* “uzak görüşlülük” vb.

Günlük hayatta sıkça rastladığımız ve örneklendirdiğimiz bu kelimelerden hareketle diyebiliriz ki yoğunluğu Fransızca ve İngilizcede olan Batı kaynaklı pek çok kelime dilimize yerleşmiştir. Hatta bu kelimeleri kullanma eğilimi, kitle iletişim araçları vasıtasıyla yalnız aydınların dilinde kalmayıp halka kadar uzanmıştır.

Kullanım alanları farklı olan alıntı kelimeler, bilgi alıntıları ve özentî alıntılarıdır. Bunları; alınma amaçlarına ve taşıdıkları özelliklere göre değerlendirmeye çalışalım:

Bilgi Alıntıları

Bilgi alıntıları, temelinde öğrenmenin ve bilgilenmenin yer aldığı alıntılardır. Nitekim her kişi ve topluluk, kendisinden farklı tarihi ve coğrafi ortamlarda yaşayan, farklı bilgilenme yollarından geçmiş bir başka kişi ve topluluktan, akraba veya komşu kavimlerinden bir şeyler öğrenir ve dolayısıyla bu öğrendiklerinin adlarını kendi diline taşır, onların dillerinden alıntılar yapar (Karaağaç, 2002: 137). Bu alıntılar, geçmişte başta Fransızca olmak üzere Yunanca, İtalyanca, Latince, İspanyolca ve diğer Batı

dillerinden yapılırken bugün İngilizceden yapılmaktadır. Özellikle İngilizce kelime ve terimler, hemen hemen bütün dünya dillerine yerleşmiş ve ortak kullanım alanına sahip olmuştur.

Batı kaynaklı dillerden alınan ve Türkçede yaşayan sözcüklerden bazıları: *abluka* (<İt. *abloca*), *ambargo* (<İsp. *amba'rgo*), *akord* (<Fr. *accord*), *burjuva* (<Fr. *bourgeois*), *ciro* (<İt. *giro*), *cunta* (<İsp. *junta*), *desen* (<Fr. *dessen*), *didaktik* (<Fr. *didactique*), *doktrin* (<Lat. *doctrine*), *enfeksiyon* (<Fr. *infection*), *fabrika* (İt. *fabrica*), *feminizm* (<Fr. *feminisme*), *flama* (<İt. *flamma*), *fizibilite* (<İng. *feasibility*), *fonda* (<İt. *fondo*), *fotofiniş* (<İng. *photofinish*), *golfstrim* (<İng. *Gulf Stream*), *hemoroit* (<İng. *hemorroid*), *idealizm* (<Fr. *idéalisme*), *kameraman* (<İng. *cameraman*), *kasko* (<İt. *ka'sko*), *konçerto* (<İt. *konçe'rto*), *kornea* (<Lat. *cornea*), *lokomotif* (<Fr. *locomobille*), *motivasyon* (<Fr. *motivation*), *nota* (<İt. *nota*), *obez* (<İng. *obese*), *pantomim* (<İt. *pantomima*), *panzer* (<Alm. *Panzer*), *pim* (<İng. *pin*), *politika* (<İt. *politica*), *pastörize* (<Fr. *pasteurise*), *ransport* (<Fr. *transport*), *revir* (<Alm. *Revier*), *teleskop* (<Fr. *telescope*), *varyant* (<Fr. *variante*), *video* (<İng. *video*), *vinç* (<İng. *winch*) *vizite* (<İt. *visita*) gibi.

Bunlar, Batı kaynaklı dillerden alınmış kelimelerin sadece birkaçıdır. Bu kelimelerden özellikle Fransızca asıllı olanların sayısı oldukça fazladır. Burada şu gerçeği de ifade etmek gerekir. Türkçeye yerleşmiş yabancı öğelerden bazıları, Fransızca kanalıyla dile girdiği halde kaynağı Yunancadır. Bunlardan birkaçı: *anarşi* (<Fr. *anarchie*<Yun. *an-arkhia*), *antiseptik* (<Fr. *antiseptique*<Yun. *anti-septikos*), *arkeoloji* (<Fr. *archégone*<Yun. *arkhalologia*), *botanik* (<Fr. *botanique*<Yun. *botanike*), *demokrasi* (<Fr. *démocratie*<Yun. *demokratia*), *dinamik* (<Fr. *dynamique*<Yun. *dinamikos*), *estetik* (Fr. *estétique* <Yun. *aisthetike*), *filoloji* (<Fr. *philologie*<Yun. *filologia*), *müzik* (<Fr. *musique*<Yun. *mousikē*), *senfoni* (<Fr. *symphonique*<Yun. *süm-fonia*), *trişin* (<Fr. *trichine*<Yun. *trikhine*) gibi.

Türkçe, bilgi alıntılarında bazılarını türetme ya da birleştirme yoluyla kendi bünyesinde oluşturduğu yeni kelimelerle de karşılaşmıştır: *anakronizm* “tarih yanlışlığı”, *anekdot* “fıkra” veya “hikâyecik”, *analoji* “benzeşim, benzeşme”, *faks* “belgegeçer”, *computer* “bilgisayar”, *brifing* “bilgilendirme”, *refrigerator* “buzdolabı”, *dejenerasyon* “soysuzlaşma, yozlaşma”, *demagog* “laf ebesi”, *dizayn* “tasarım”, *eksper* “uzman”, *entegrasyon* “bütünleşme”, *handikap* “engel”, *inisiyatif* “öncelik, üstünlük”, *kaos* “kargaşa, karışıklık”, *maraton* “uzun koşu”, *pragmatizm* “faydacılık”, *printer* “yazıcı”, *referandum* “halk oylaması”, *rotasyon* “yer değişimi”, *trend* “eğilim”, *boarding card* “uçuş kartı”, *ütopya* “hayal ülke”, *vizyon* “görüş, görme işi” gibi.

Özenti Alıntıları

Bilgi alıntılarının yanında kişi ve toplulukların başka kişi ve topluluklardan bilgilendirme ve öğrenme olmaksızın siyasi ve iktisadi üstünlük, yönetici-yönetilen ilişkisi, özenti ve moda bahaneleriyle dil dışı konularda yaptığı alıntılar da vardır. Bunlara *özenti alıntıları* denir (Karaağaç, 2002: 137).

Özenti, daha çok yüzeysel bir hayranlık ve benzetme çabasıdır (Günay, 2007: 51). Özenti alıntılarının bilgi dünyası ve öğrenme ile alıcı dilin ihtiyaçlarıyla hiçbir ilgisi yoktur. Bu tür alıntılar, alıcı dilin kullanıcısı sosyal birim ve ilişkilerin psikolojik ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır. Onların daha bilgili görünmek, herhangi bir sosyal gruba mensup olduğunu göstermek, ilgi çekmek gibi beklentilerini ve açıklarını gidermek dilde farklılaşarak var oluşunu gerçekleştirmek üzere başvurdukları ihtiyaçlardır.

Özenti alıntılar, daha çok gençlerin arasında ya da entel, şık, gösterişli olmanın yabancı dille olacağını sanan kişilerin yaptığı aktarımlardır (Günay, 2007: 51). Yazılı ve görsel iletişim araçlarının özensiz tutumu, bugün Türkçede moda haline gelen alıntı sözcüklerin yaygın olarak kullanılmasına neden olmuştur. Söz gelişi, *adviser* "danışman", *branç* "kuşluk yemeği", *bye-bye* "Allaha ısmarladık" *agresif* "saldırgan", *antipatik* "sevimsiz", *bestseller* "çok satan", *body-guard* "koruma", *departman* "bölüm", *financial* "malî", *report* "para durumu", *prodüksiyon* "yapım", *prodüktör* "yapımcı", *informatik* "bilişim", *kampüs* "yerleşke", *manşet* "başlık", *medya* "kitle iletişim araçları", *mega* "büyük", *mikro* "küçük", *out* "dışarı", *provoke etmek* "kıskırtmak", *show* "gösteri", *showman* "gösteri adamı", *skor* "sonuç", *sponsor* "parasal destekçi", *talk show* "ayaküstü söyleşi", *zapping* "geçgeç" gibi.

Sonuç itibarıyla Türkçe, 1950'lerden bugüne kadar uzanan zaman diliminde İngilizceden bilgi ya da özenti yoluyla aldığı sözcüklerin akınına uğramıştır. Bugün ülkemizin en uzak ve küçük yerleşim yerlerinde bile bireyler; *market*'den alışveriş yapıyor, *Cafe & Restaurant*'ta *menü*'yü istiyor, kır gezintisi yerine *pikniğe* gidiyor, isimleri yabancı mağazalardan *sweatshirt*'ler alıyor, iş hayatındaki engeli değil *bariyer*'i aşıyor, İstikbal'den salonu için *Blackbird navy* desenli *Atlas de luxe* koltuk takımını alıyor, bel ağrılarından kurtulmak için *Comfort* yatağı seçiyor, iş dönüşünde köşedeki büfeden *Mother&Baby* dergisini alıyor, akşam *Echos Flora* kanepesine uzanıp *Fox TV*'deki programı izliyor, sağlık kontrolü için *check-up* yaptırıyor.

2. Yabancı Dil Bilgisi Unsurları

Osmanlı Devleti döneminde, Arapça ve Farsça dil bilgisi yapıları dilimize girmiş ve bilinçli aydınların en büyük itirazı bu tür yabancı unsurlara karşı olmuştur (Gülsevin, 2006: 155). Bugün bu itiraz, Tanzimat'tan sonra Türkçeyi istila etmeye başlayan Batılı dil bilgisi unsurlarına karşı yapılmaktadır.

Türkçe sondan eklemeli dil olduğu için kelime işletiminde ve türetiminde sürekli son ekleri kullanır. Türkçede ön ek yoktur (Şahin, 2006: 65) dolayısıyla Fransızcadan dilimize geçen *anti-* ön edatı Türkçe kelimelere getirilemez. Bu söz örnek olarak batı kelimesine getirilerek *antibatı* "Batı karşıtı" şeklinde kullanılamaz. Bu ek, Türkçeye geçmiş kelimeler; *antialerjik*, *antitez*, *antidemeokratik*, *antifriz antisemitik*, *antihijyenik* gibi kelimelerde de görülür. Ancak bu birleşik yapıdaki kelimelerin her

ikisi de yabancıdır (Zülfikar, 2008: 280). Fransızcadaki “colique” son eki “bir işi tutkunluk boyutunda yapan” anlamına gelir. “Alcolique” sözcüğünden yola çıkarak işkolik, çaykolik sözcükler üretilmiştir (Günay, 2007: 50). Oysa Batı kökenli ön ekler gibi son eklerin de Türkçe kelimelere getirilerek kullanılması Türkçenin yapısına aykırıdır.

Türkçede artikel olmamasına rağmen *The Marmara, The Plaza Hotel, The Bostancı Otel, The House Cake* örneklerinde olduğu gibi özellikle otel ve iş yeri adlarına İngilizce *the* artikelinin getirilmesi dilin temel yapısının bozulmasına yönelik bir harekettir.

Türkçede +(n)In tamlama eki ile yapılması gereken tamlama tipinin özellikle özel adlarla kurulan tamlamalarda, İngilizcedeki ‘s şekliyle yapılması bir moda haline gelmiştir (Gülsevin, 2006: 156). *Ali’s Apart Otel, Mel’s Restaurant, Özdemir’s Çorap ve Çamaşır* gibi bazı mekân isimlerinin adlarındaki kullanımlar örnek olarak verilebilir.

Türkçede tamlayan veya belirten unsur, daima tamlanan veya belirtilen unsurdan önce gelir. Başka bir ifadeyle yardımcı unsur başta, ana unsur sondadır. Bu, isim ve sıfat tamlamaları için de geçerlidir (Karahana, 2004: 40). *Foto Işık Digital, Foto Doğuş Color, Ogün Büfe, Erdal Lokanta* gibi yazımlar yanlıştır ve dilimizin yapısına aykırıdır. Bunların doğrusu *Ogün’ün Büfesi, Erdal’ın Lokantası’dır* (Küçük, 2007: 510). Yine tamlayanla tamlananın yer değiştirmesine yol açan yazımlar da doğru kabul edilemez. *Nitekim Hotel Divan, Foto Enver, Otel Dedeman, Radyo Malatya* gibi kullanımlar yanlıştır. Bu kullanımlar yerine *Divan Oteli, Fotoğrafçı Enver, Dedeman Oteli, Malatya Radyosu* şeklindeki kullanımlar tercih edilmelidir.

Türkçede isim tamlaması olması gerekirken bazı isimlerden sıfat yapan dolayısıyla sıfat tamlaması olarak kullanılan yapılar da vardır. Bu durum, Almanca ve İngilizce gibi Batı dillerinin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Söz gelişi, *para sorunu* yerine *parasal sorun, bilim araştırması* yerine *bilimsel araştırma* ifadelerinde görüldüğü gibi *-sal* ekinin tamlayana getirilmesi gibi.

Türkçe yardımcı fiiller açısından çok zengin bir dildir. *Yapmak, etmek, eylemek, kılmak, olmak, bilmek, görmek* bunlardan ancak bir kaçıdır. Yardımcı fiillerin isimlerle birleşerek fiil grupları oluşturdukları bellidir (Özkan-Musa, 2004: 30). Son yıllarda Batı dillerinden gelen kullanımlardan öykülenerek “*banyo yapmak, çay yapmak, katkı yapmak, kahvaltı yapmak, konuşma yapmak, yemek yapmak*”; “*çay almak, dış almak, falan yerde sahne almak, fotoğraf almak*” gibi anlatımlar, dilimizde *yapmak, almak* eylemlerin kullanım alanlarını genişletmiştir.

İngilizcedeki *to make, to do, take* fiillerinin *yapmak* fiiliyle Türkçeye aktarılması da bu genişlemeyi hızlandırmıştır. Dolayısıyla Türkçede birleşik fiillerin kurulmasında kullanılan *etmek* yardımcı fiilinin yerine *yapmak* fiilinin kullanılması, yeni örneklerde bu kullanıma ağırlık verilmesi fiilin hangi durumlarda esas fiil hangi durumlarda yardımcı fiil olarak kullanılacağı sorununu doğurmuştur (Zülfikar, 2005: 28). “*başvurmak, yönetmek, incelemek, karşılaştırmak, eklemek*” biçiminde tek bir fiille karşıladığımız anlam bu gelişme ile “*başvuru yapmak, yönetim yapmak, inceleme yapmak, karşılaştırma yapmak, ekleme yapmak*” şeklinde birleşik fiil olarak öne çıkarılmıştır.

Türkçede sayı sıfatlarıyla birleşen isimler, *+lar*, *+ler* çokluk ekini almazlar. Ancak Türkçede nadir olmakla birlikte *Ali Baba ve Kırk Haramiler*, *Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler* gibi yabancı dillerden çevrilen eserlerde görülebilir. Son yıllarda Batı dillerinin etkisiyle *Beş Kardeşler* gibi iş yeri ya da *Yedi Kardeşler* gibi otel isimlerinde bu kullanıma rastlamak mümkündür.

3. Yabancı Dillerden Kalıp Halinde Tercümeleler

Yabancı sözcüğü Türkçeleştirirken anlam inceliklerinin kaybolup kaybolmaması, çeviriyi yapan kişinin usta olup olmamasına da bağlıdır. Anlam inceliklerinin kaybolması, özleşmenin yanlış olmasından değil, çevirinin başarısızlığından ileri gelir (Muallimoğlu, 1999: 437). Bu başarısızlık, özgün imlalarıyla Batı'dan gelen kelimelerin yanı sıra çeviri yoluyla anlatım kalıplarının Türkçeye girmesine neden olur.

İngilizcenin sözdizimine bağlı kalınarak Türkçenin yapısal özellikleri göz önünde bulundurulmadan yapılan çeviriler, Türkçeyi çeviri dil haline dönüştürmektedir. Bunların dilimizde yaygınlaşmasının çeşitli sebepleri vardır. Yabancı filmlerden -özellikle dili İngilizce olanlardan- yapılan çevirilerde, acele etmekten ortaya çıkan özensizlik, Türkçenin yapısına uygun olmayan ifadeleri ortaya çıkarmaktadır.

Bu ifadelerden bazıları:

<i>Aman Tanrı'm!</i>	<i>Oh my God!</i>
<i>Bana şans dile</i>	<i>Wish me luck</i>
<i>Bir sonraki durak ne zaman?</i>	<i>When is the next stop?</i>
<i>Bir şans daha vermek</i>	<i>to give one more change</i>
<i>Bütün zamanların en...</i>	<i>..of all times</i>
<i>Görüşürüz</i>	<i>See you later</i>
<i>İyi şanslar!</i>	<i>All the best!</i>
<i>Kahretsin</i>	<i>Damn!; Damn it!</i>
<i>Karım iyi bir aşçıdır</i>	<i>My wife is a good cook</i>
<i>Kendine iyi bak</i>	<i>Take good care of yourself</i>
<i>Kes artık!</i>	<i>Stop it!</i>
<i>Korkarım</i>	<i>I am afraid</i>
<i>Nasıl gidiyor?</i>	<i>How's it going?</i>
<i>Sana nasıl yardım edebilirim</i>	<i>How can I help you?</i>

<i>Sanırım</i>	<i>I think</i>
<i>Sen onun için özelsin</i>	<i>You are very special for him/her</i>
<i>Seni görmek ne güzel!</i>	<i>It's nice to see you!</i>
<i>Size nasıl yardım edebilirim?</i>	<i>How can I help you?</i>
<i>Sizin için ne yapabilirim?</i>	<i>What can I do for you?</i>
<i>Sorun yok</i>	<i>No problem</i>
<i>Sürünüyoruz.</i>	<i>(Just) muddling through</i>
<i>Şimdi hiç olmadığım kadar mutluyum</i>	<i>I am happy as never before</i>
<i>Tanrı aşkına!</i>	<i>For God sake!</i>
<i>Umarım</i>	<i>I hope</i>
<i>Üzgünüm</i>	<i>I am sorry</i>
<i>Vaziyetler nasıl?</i>	<i>How you been?</i>
<i>Yorum yok</i>	<i>No comment</i>

Bunlardan birkaçı üzerinde duralım:

Türkçede bir genç kızın ya da bir delikanlının karşı cinsten biriyle gezmesi, dolaşması alışılmış bir anlatım biçimidir. Bu tür çevirilerde İngilizceden “*to go out*”tan aktararak “*biriyle çıkmak*” eylemi, bugün kullanılmaya ve yaygınlaşmaya başlamıştır (Aksan, 2006: 134) ya da “*eşim iyi yemek pişirir*” gibi bir anlatım varken İngilizceden “*my wife is a good cook*” “*karım iyi bir aşçıdır*” gibi bir anlatım film çevirilerinde yer almaktadır. Aşçı ancak yemek pişirmeyi meslek olarak yürüten kimseler için kullanılır.

Özensiz yapı olarak tanımlayabileceğimiz bu ifadelerden özellikle gençler arasında yaygın olarak kullanılan “*Hey dost/bayım/bayan*” yerine “*Bakar mısınız beyefendi/hanımefendi*”, “*Machintosh bilgisayar kullanıcısıyız*” yerine “*Biz ailecek mekciyiz*”, “*Seni arayacağım*” yerine “*Ben sana döneceğim*”, “*MC Donald'da idim*” yerine “*Geçen Mekte'ydim*”, “*çay/kahve içmek*” yerine “*çay/kahve almak*”, “*çay demlemek*” yerine “*çay yapmak*” gibi ifadeler de örnek verilebilir.

4. Yabancı Dillerden Aktarılan Deyimler

Deyim, belli bir kavramı, belli bir duyguyu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamda kullanılmasıyla oluşan sözdür (Aksan, c. III, 2000: 35). Her dilin söz varlığında deyim olarak adlandırdığımız sözcük kalıplaşmaları vardır. Bunlar; o dili konuşan toplumun yaşam biçimini, geleneklerini, olaylara bakışını ve çeşitli özelliklerini yansıttığı gibi anlatımındaki gücünü ve başarısını da ortaya koyar.

Türkçe, deyimler açısından kendine özgü nitelikler gösterir (Aksan, c. III, 2000: 36). Somutlaştırma adını verdiğimiz aktarmalar yoluyla anlatılması zor ve ayrıntılı

sayılabilecek olay ya da durumları ifade eder. Söz gelişi; *aba altından sopa göstermek*, *öküz altında buzağı aramak*, *saçını süpürge etmek*, *sudan çıkmış balığa dönmek* gibi.

Her dilin deyimlerinin kendine özgü yanları, nitelikleri bulunmakla birlikte diller arasında deyimler açısından benzerlikler, yakınlıklar hatta eşlikler vardır. Örneğin, özü sözü bir olmayan, duruma göre davranan kişiler için Türkçede eskiden beri *iki yüzlü* deyimini kullanılırken aynı anlatım yolu Fransızcada *à deux faces*, İngilizcede *two face* şeklindeki ifadelerle karşılanır (Aksan, c. III, 2000: 36). Farklı dillerde görülen deyimler arasındaki yakınlıkların bir bölümü, çevirilerden kaynaklanır. Nitekim Batı kaynaklı dillerden özellikle İngilizceden son yıllarda Türkçeye geçen pek çok deyim dilimizde mevcuttur: *Bir koku hissetmek* “şüphelenmek”, *blöf yapmak* “karşısındakini yıldırarak bir işten caydırmak için aslı olmayan söz söylemek”, *flört etmek* “karşı cinsten biriyle gizli dostluk kurmak”, *gaza basmak* “acele etmek”, *kozmetik tedbir* “derdin köküne inmeyip satıhta kalmak”, *rayından çıkartmak* “bozmak”, *rayına oturtmak* “iş düzeltmek”, *yol ayrımına gelmek* “nihaî karar vermesi için zamanın gelmesi” gibi.

Günlük hayatta sıkça karşılaştığımız bu deyimlerin söz varlığımızda yer alması değişen dünyanın bir etkisi olarak hoş karşılanabilir, ancak bunların zaman zaman asıl anlamından farklı anlamla karşılanıp Türkçede kullanılması mazur görülemez. Nitekim İngilizcedeki *“to have turned the corner”* deyimini bunlardan biridir. Bu deyim Türkçeye *“köşeyi dönmek”* şeklinde aktarılmış ve *“zengin olmak”* manasını karşılamıştır. Oysa bu deyimın İngilizcede karşıladığı mana *“bir işlemde önemli bir noktayı geçmiş olmak”* tır (Muallimoğlu, 1999: 667).

5. Yabancı Sözcüklerin Yazım Özellikleri

Yabancı kelimelerin İngilizce orijinalleri gibi yazılması da yaygınlaşmıştır. Özellikle televizyon ve radyo kurumları ve buralardaki yayınlar, dergi adlarındaki yabancı kaynaklı kelimelerin orijinal yazımları ile gösterilmeleri dildeki yozlaşmayı halka yayma yolunda aracı olmaktadır (Gülsevin, 2006: 159). Söz gelişi; *Cine 5*, *Flash TV*, *Fox TV*, *Number One*, *Star TV*, *Show TV*, *Sky Türk* vb. televizyon kanalları; *Eko Flash*, *Fearfactor*, *Haber Vizyon*, *Kokpit*, *Telegol*, *Time Out*, *Top Ten* gibi televizyon programları; *Best FM*, *Kiss FM*, *Lounge FM*, *Mega FM*, *Metro FM*, *Power FM*, *Power XL*, *Radyo Nicomedia* gibi radyo kurumları; *cep to cep*, *fedexleyin*, *are you RODI?* vb. reklamlarda rastlanılan ifadeler; *Art life*, *Auto Show*, *Black Sea-Trend Review*, *Blue Jean*, *Business week*, *Capital*, *Focus*, *Forbes*, *Hardware Plus*, *Hey Girl*, *Image İnternet Cafe*, *Joy*, *Mother&Baby*, *National Geographic*, *Pirosmani*, *Skylife*, *Sunset Game Center*, *Techno İnternet Cafe*, *Timeout İstanbul* gibi dergi isimleri.

Türkçede görülen bu özensiz tutuma, televizyon ve radyo kurumlarının adlarında İngilizce okunan bölümlerin varlığı da eklenebilir: *CNN Türk* (*siy en en Türk*), *FM* (*ef em*), *HBB* (*eyç bi, bi*), *NTV* (*en ti vi*) gibi.

İstanbul ve Anadolu'nun değişik kentlerinde, kasabalarında hatta daha küçük yerleşim birimlerinde gördüğümüz iş yeri adlarını da zikretmek gerekir: *Angela Müzik Evi, Diana Spor Malzemesi, Flower Çiçekçisi, Matrix İnternet Cafe, Moonlight Okey Salonu, Pretty Bayan Kuaför, Simit Center, Simit House, Simitland, Shooping Center, Show-Room, Olympic Spor Merkez, Outlet Center Victoria Şarküteri* gibi.

Türkçenin sesleri, İngilizce ve Fransızcadan alınan kelimelerin imlalarıyla yazılır olmuştur. Oysa Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Mustafa Kemal Atatürk, Türkçe için Türkiye'de kullanılacak yazıyı, 1928 yılında yaptığı 1353 sayılı alfabe yasası ile belirlemiştir. O alfabaya, İngilizce olmayan "ş", "ç" harfleri konulmuştur. Türkçede "ş" sesi "sh" harfleri, "i" sesi "y" harfi ve "v" sesi "w" harfi ile gösterilemez. Yasaya aykırıdır. Alfabemizde "x" harfi yoktur. İngilizcedeki /iks/ okunuşu, Türkçede kullanılamaz (Gülsevin, 2006: 160). Bunlara ek olarak dilimizde "k" sesi "c" harfi ile gösterilemez. Bu imlaların kullanılması demek, bu dillerdeki imla karmaşasının ve zorluğunun Türkçeye ithal edilmesi demektir.

Günümüzde Türkçe ya da Türkçeleşmiş birçok kelimenin, 1353 sayılı alfabe yasasına aykırı olarak kullanıldığı görülür: *dervish* (=derviş), *yemish* (= yemiş), *pahsa* (=paşa), *Aly* (=Ali), *copy* (=kopya), *efendy* (=efendi), *derichi* (=derici), *kebabchi* (= kebabçı), *eskidji* (= eskici), *simitchi* (=simitçi), *neshe* (= neşe), *café* (=kafe), *casino* (=gazino), *fax* (=faks), *lux* (=lüks), *maximum* (=maksimum), *Taxim* (=Taksim) gibi.

SONUÇ

Dilin söz varlığı, toplumun genel ihtiyaçlarını belirleyen kavramlardan oluşmaktadır. Yeni ihtiyaçlar yeni kavramları, yeni kavramlar yeni kelime ve şekilleri doğurur. Bu değişim, sadece tarih, edebiyat, kültür ve sanat alanlarında değil, bilim ve teknik alanlarında da kendini gösterir. Tarih derinliği yanında mekânca da geniş bir coğrafyaya sahip olan Türkçenin tarihi geçmişine baktığımızda dildeki değişim ve gelişmelerin örneklerini görmek mümkündür. Türkçede XV. yüzyıldan başlayarak Tanzimat'a kadar devam eden dönemi kapsayan Doğu kaynaklı kelimeler ve diğer unsurların, Cumhuriyet sonrası ise Batı kaynaklı kelimeler ve diğer unsurların görülmesini bu konuya örnek olarak gösterebiliriz.

Dildeki değişim ve gelişmeleri etkileyen alıntı kelime ve şekiller belli bir oranı geçmediği sürece, o dilin tabii seyri veya bünyesi bozulmuş sayılmaz. Ayrıca bu kelimelerin dilin ifade gücünü arttırmada önemli katkıları da olabilir. Ancak bugün Türkiye Türkçesi için bu durum düşündürücü ve kaygılandırıcı bir nitelik kazanmıştır. Dünyanın resmî değilse de büyük oranda geçerli olan İngilizceden alınan kelime ve şekillerle, deyim, kalıplaşmış ifade ve cümlelerin konuşma ve yazı dilinde gittikçe artan bir sıklıkta görülmesi düşündürücü hale gelirken bu etkilenmenin geniş bir kitlenin günlük yaşayışından düşünce dünyasına, zevklerinden hayata bakışına, duygularından bilincine kadar uzanması kaygılandırıcı olmuştur. Türkçeyi yozlaşmaya doğru götüren bu durum, yalnız kültür ve medeniyet çevresindeki bir etkileşime ya da sıradan bir taklide değil, dilin milli kimliğini değiştirmeye, onu milli yapan birtakım özelliklerinden ayırmaya, kültüründen uzaklaştırmaya yönelik bir

tutumdur. Bu sebeple Türkçenin temel yapısına zarar verecek aykırı gelişmelere karşı onu koruyacak görüş ve öneriler üzerinde durulmalıdır. Geçmişte Arapça ve Farsçaya karşı alınan tedbirler bugün Batı dillerine karşı alınmalıdır. Bu bağlamda önce sorunu meydana getiren yabancı unsurlar belirlenmeli; disiplinler arası, ilişkiler çerçevesinde değerlendirilmeli sonra çözüm yolları üretilmelidir.

Bunlardan biri, Türk Dil Kurumu'nun aydınlar, dil uzmanları ve dil bilimciler ile işbirliği yaparak kurduğu bilimsel bir komisyon oluşturulmalıdır. Bu komisyon, ortaya yeni çıkan bilim, teknik ve sanatla ilgili kavramları, terimleri, yaklaşımları kendi bağlamları içinde çok iyi değerlendirerek yabancı harf-söz dizimi içinde değil, orijinal veya türetilmiş Türkçe kelimelerle ifade etmelidir; titizlikle hazırlanan Türkçe karşılıkları kamuoyuna açıklayarak gelen teklifleri dikkate almalıdır; yazılı ve sözlü basında yeni türetilen kelimelere yer vererek bunların halk arasında yaygınlaştırması yoluna başvurmalıdır.

KISALTMALAR

Alm.	Almanca
Fr.	Fransızca
İng.	İngilizce
İt.	İtalyanca
Yun.	Yunanca

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan (2000). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yayınları, Ankara.
- _____ (2002). *Anadilimizin Söz Denizinde*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- _____ (2006). *Türkçenin Söz Varlığı*, Engin Yayınevi, Ankara.
- _____ (2007). *Türkçenin Bağımsızlık Savaşımı*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- ARGUNŞAH, Mustafa (2010). *Sözüm Türkçe Üstüne*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- ÇOTUKSÖKEN, Yusuf (2009). *Dilce Türkçe Üzerine Değinmeler*, Toroslu Kitaplığı, İstanbul.
- DEVELİ, Hayati (2011). *Dil Doktoru Dile ve Türkçeye Dair Yazılar*, Kesit Yayınları, İstanbul.

- GÜNAY, V. Doğan (2007). *Sözcükbilime Giriş*, İstanbul: Multilingual.
- GÜLSEVİN, Gürer (2006). "Dil Kirliliği Sorunu" *Türkçenin Çağdaş Sorunları*, Edit. Gürer Gülsevin, Erdoğan Boz, Gazi Kitabevi, Ankara, s. 135-164.
- KARA, Mehmet (2009), "Yabancılaşmanın Yeni Yüzü (Dil/Görsellik)" *Türkçenin İzinde*, Kesit Yayınları, İstanbul, s. 631-654.
- KARAAĞAÇ, Günay (2008). *Türkçe Verintiler Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- _____ (2009). "Türkçe ve Komşu Diller", *Dil Tarih ve İnsan*, Kesit Yayınları, İstanbul, s. 153-249.
- _____ (2009). "Alıntı Kelimeler Üzerine Düşünceler" *Dil Tarih ve İnsan*, Kesit Yayınları, İstanbul, s. 137-146.
- KARAHAN, Leyla (2004). *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınevi, Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep (1995). "Türk Dilinin Yabancı Dillere Karşı Korunması İçin Alınması Gereken Önlemler, *Türk Dili*, s. 1268-1280.
- _____ (1996). "Günümüzde Dil Yozlaşması", *Kültür Meselelerimiz adlı Sempozyum konuşma metni*, s. 129-138.
- _____ (1995). Batı Kaynaklı Yabancı Kelimeler ve Dilimiz Üzerindeki Etkileri, *Türk Dili*, TDK Yayınları, Ankara, s. 843-858.
- _____ (2004). "Karamanoğlu Mehmet Bey'in Fermanından Günümüz Televizyon Türkçesine" *Türk Dili*, sa. 634, TDK Yayınları, Ankara, s. 344-350.
- KÜÇÜK, Salim (2007). "Dil Kirliliğinin Türkçemize Yansımaları", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, sa. 669, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara, s. 504-514.
- MAGRELO, İrina (2011). "Türkçede Batı Kökenli Yabancı Sözcükler *International Journal of Social and Economic Sciences 1*, s. 7-10.
- MUALLİMOĞLU, Nejat (1999). *Türkçe Bilen Aranıyor*, Avcıol Basım-Yayın, İstanbul.
- ÖZKAN, Fatma-MUSA Bağdagül (2004). "Yabancı Dillerin Türkçenin Söz Dizimi Üzerindeki Etkisi" *Bilig*, sa. 30, s. 95-139.
- ÖZKAN, Mustafa (1996). *Faruk K. Timurtaş Diller ve Türkçemiz*, Alfa Basım, Yayım ve Dağıtım, İstanbul.
- _____ (2000). *Faruk Kadri Timurtaş Hayatı-Eserleri-Eserlerinden Seçmeler*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- ŞAHİN, Hatice (2006). "Türkçe'de Ön Ek" *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sa. 10, Bursa, s. 65-77.
- TÜRKÇE SÖZLÜK, (2005). TDK Yayınları, Ankara.
- ZÜLFİKAR, Hamza (2005). "Yapmak, etmek, buyurmak, deyim, terim, zevat, fire üzerine, Doğru Yazalım Doğru Konuşalım" *Türk Dili*, sa. 643, s. 27-33, Ankara.